

Rapport 2009:81

Arkeologisk förundersökning

En medeltida källare och avfall från 1700-talet

RAÄ 153
Biskopsparken
(tidigare Konserthusparken eller Museiparken)
Linköpings stad och kommun
Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM
AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI

En medeltida källare och avfall från 1700-talet

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	8
Tekniska uppgifter.	9
Bilaga 1. Fyndlista	10

Omslagsbild: Biskopsparken sedd från sydöst. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

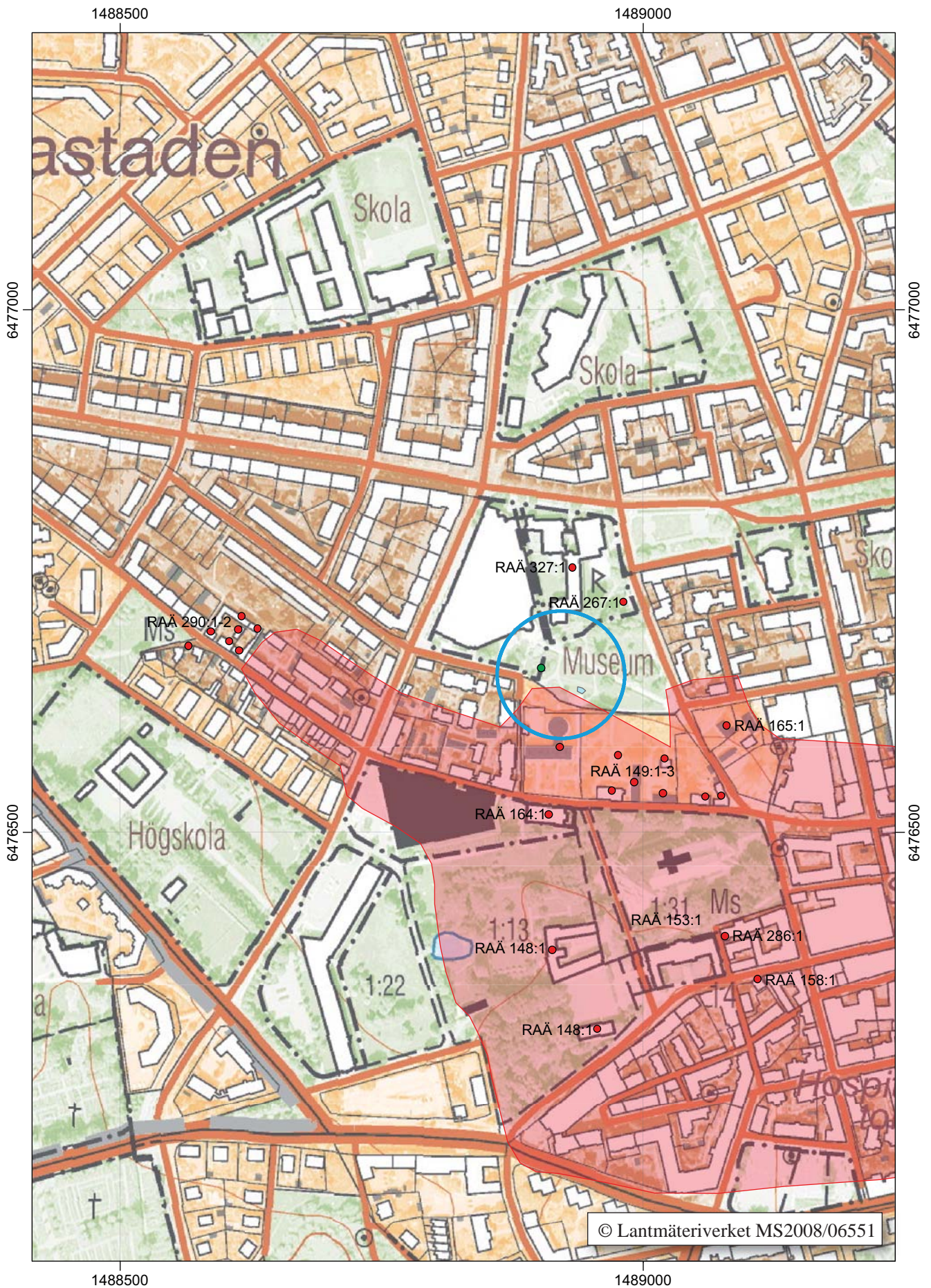
Under sommaren 2009 genomförde Östergötlands länsmuseum en kompletterande arkeologisk förundersökning och en antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av Biskopsparken (tidigare Konserthusparken eller Museiparken) i Linköping. Arbetet har föregåtts av både en förundersökning och en slutundersökning.

Vid den kompletterande förundersökningen dokumenterades en avfallsgrop, med keramik, djurben och byggnadsavfall, som utifrån fyndmaterialet kan dateras till 1700-talet. Den antikvariska kontrollen utfördes i samband med schaktning invid och övertäckning av en sedan tidigare känd medeltida källare. I samband med detta arbete tillvaratogs även murbruksprover vilka förts till läns-museets referenssamling för murbruk.

Ann-Charlott Feldt

1:e antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 8F 5h Linköping, med undersökningsområdet inringat. Skala 1:5 000.

Inledning

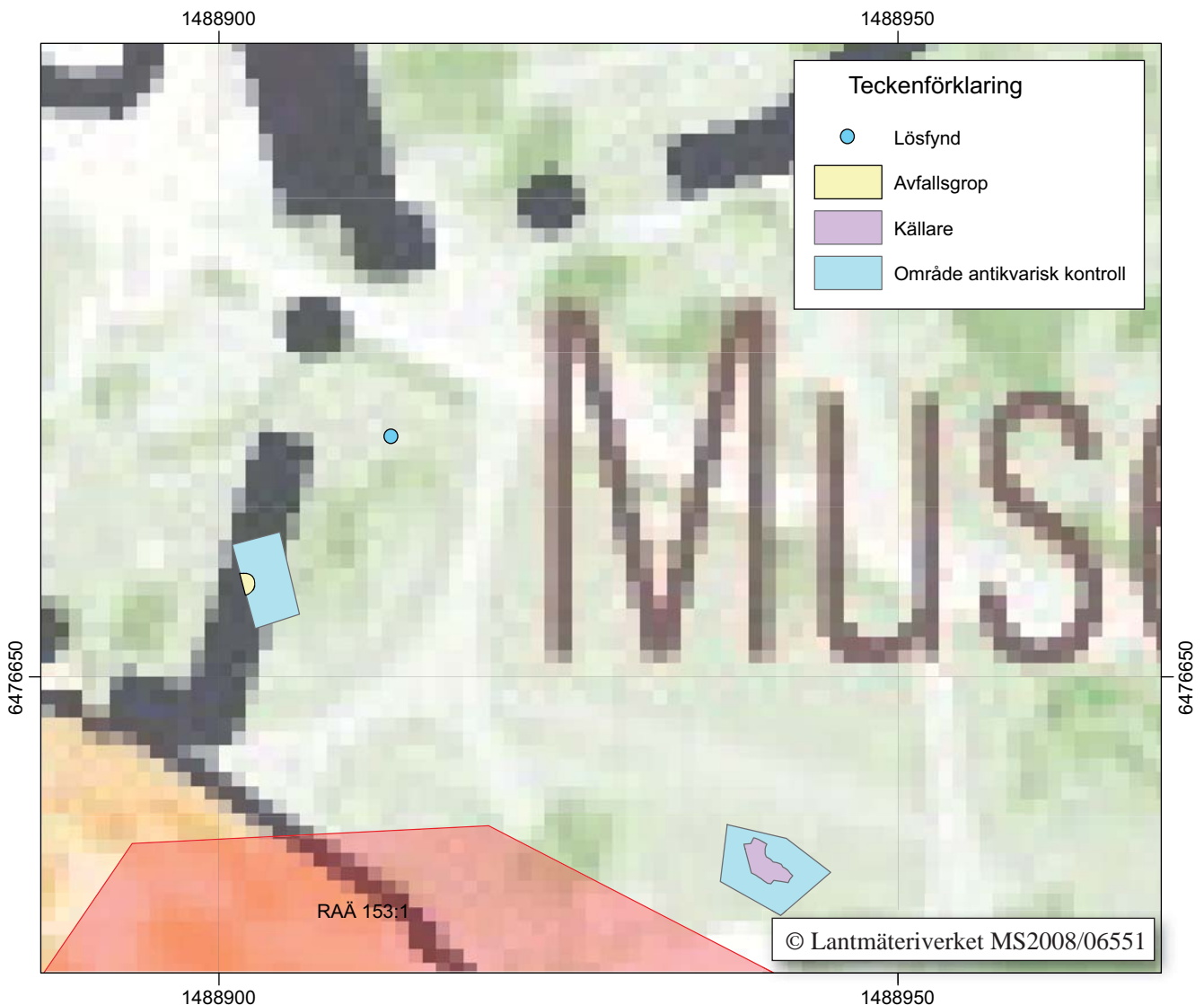
Under sommaren 2009 genomförde Östergötlands länsmuseum en kompletterande arkeologisk förundersökning och en antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av Biskopsparken (tidigare Konserthusparken eller Museiparken) i Linköping. Arbetet har föregåtts av både en förundersökning och en slutundersökning (Carlsson 2008a och b). Biskopsparken ligger i den nordvästra utkanten av RAÄ 153, Linköpings medeltida stadsområde.

Förundersökningen och den antikvariska kontrollen utfördes efter muntligt beslut från Länsstyrelsen Östergötland (Claréus 2009-06-24). Uppdragsgivare var Linköpings kommun, Teknik och samhällsbyggnad, som även stod för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för fält- och rapportarbete var undertecknad. Delar av bakgrunds- och fältarbetet utfördes av antikvarie Emma Karlsson. Inmätning med DGPS ut-

fördes av antikvarie Kjell Svarvar. Totalt omfattades ca 15 m² av förundersökningen och den antikvariska kontrollen.

Områdesbeskrivning

Biskopsparken (tidigare kallad Konserthusparken eller Museiparken) är belägen i centrala Linköping, mellan den nuvarande biskopsgården och Östergötlands länsmuseum. Området var sannolikt ursprungligen en del av kyrkans egendomar i det medeltida Linköping och utgjorde senare en mer perifer del av biskopsgårdens trädgård. Enligt 1696 års stadskarta bestod det nuvarande parkområdet av både tomt- och åkermark. Under 1700-talet brukades det delvis som biskopens privata fruktträdgård. Under andra världskriget nyttjades parken för frukt och grönsaksodling.

Figur 3. Översiktsplan som visar placeringen av de undersökta schakten och lösfyndet. Skala 1:500.

Biskopsgården är ett statligt byggnadsminne, RAÄ 149. Den består idag av en huvudbyggnad, uppförd på 1730-talet, ett medeltida stenhus i två våningar och två uthusbyggnader längs med Hunnebergsgatan. I biskopsgårdens trädgård, norr om huvudbyggnaden, finns en medeltida källare som är överbyggd med en solaltan. Längre norrut, i den del som numera är park finns en fiskdamm (RAÄ 267) som sannolikt hört till den medeltida gården (Feldt 2005).

Enligt en långlivad tradition ska Linköpings medeltida franciskanerkonvent, grundat 1287, har varit placerat strax norr om domkyrkan (se t ex Tagesson 1989). Senare års forskning har dock visat att konventet istället låg söder om staden (Tagesson 2002). På den här aktuella platsen fanns istället Bredgården, vilken omtalas i dokument första gången 1351. År 1558 övertas gården av den då husvillie biskopen i Linköping, Erik Falk.

Åren 1960-1963 omfattades biskopsgården och parken av ett forskningsprojekt som under ledning av C F Mannerstråle kunde påvisa spår efter ett stort antal byggnader. Ytterligare en undersökning av byggnadslämningar som kan kopplas till den medeltida Bredgården genomfördes våren 2003 (Feldt 2003). Keramik från undersökningarna visar på aktiviteter i området från 1200-talet och framåt. Även enstaka äldre skåror av importerad sköstersjökeramik har påträffats vid undersökningarna (Feldt 2003, Tagesson 1989). I parken har även ett antal smärre undersökningar genomförts (Carlsson 2008b:7 med där anförda referenser).

Den aktuella ombyggnaden av parken har föregåtts av en för- och en slutundersökning (Carlsson 2008a och b). Vid dessa arbeten påträffades förutom den medeltida källaren, som undersöktes av Mannerstråle, även lämningar efter ett hantverksområde med flera smidesässjor som kunde dateras till 1600- och 1700-talen. Hantverksområdet överlagra ett fåtal anläggningar daterade till högmedeltid. Den medeltida källaren omgavs av rivningsmassor från den byggnad vari källaren sannolikt ingått i.

Syfte

Syftet med förundersökningen, som genomfördes i form av en schaktningsövervakning, var att tillse att fast fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt. De fornlämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Det huvudsakliga syftet med den antikvariska kontrollen i samband med schaktningen vid den sedan tidigare kända medeltida källaren var att tillse att den inte kom till skada vare sig vid schaktningen eller vid framtida körning på den parkväg som kom att anlägg-

gas rakt över källaren. Detta omfattade därmed även kontroll av övertäckning av källaren.

Resultatet från förundersökningen ska ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Metod och dokumentation

Schaktningen skedde huvudsakligen med maskin. All schaktning över och i direkt anslutning till den medeltida källaren stod under antikvarisk kontroll. Vid övrig schaktning i parken kontaktades undertecknad då misstanke fanns att fornlämning berördes. Dessutom skedde nära nog daglig kontakt med de aktuella entreprenörerna under arbetets gång. Påträffade lämningar dokumenterades genom inmätning med DGPS, profilritning och digital fotografering.

Ett urval av påträffade föremål togs tillvara och förvaras i avvaktan på slutgiltig fyndfördelning under accessionsnummer ÖLMC4479. Inga ¹⁴C-analyser har genomförts. En översiktlig osteologisk genomgång av benmaterialet har utfört av osteolog Petter Nyberg.

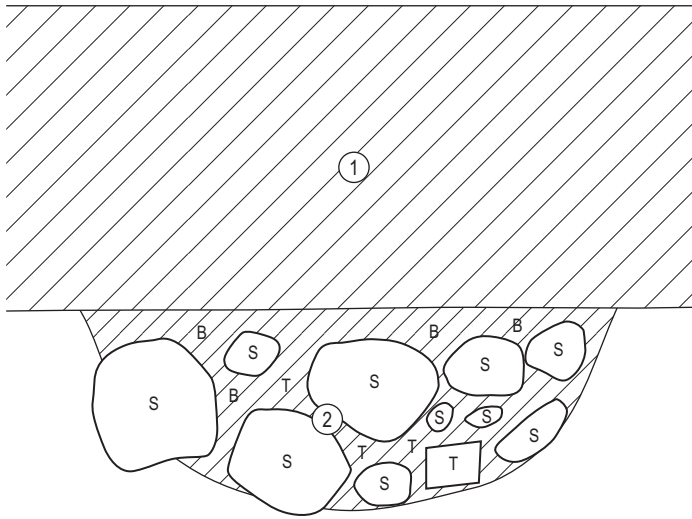
Påträffat murbruk har tagits tillvara och jämförts med murbruk i läns museets referenssamling genom okulär bedömning av färsk brottytor. Ingen mikroskopering eller tunnslipsanalys har utförts. Proverna har jämförts med referenssamlingen avseende relationen kalk/ballast, kalkpastans färgton, ballastens innehåll och kornstorlek samt omfattning och storlek på ingående kalkklumpar, luftbubblor och organiskt material. Dessutom har en bedömning gjorts rörande brukets konsistens (d v s om det är hårt, smuligt eller mjölig) och homogenitet (d v s om fördelningen av de ingående beståndsdelarna är jämn eller ojämn).

Allt dokumentationsmaterial förvaras och hålls tillgängligt för fortsatt arbete, forskning och andra intressenter i Östergötlands läns museums arkiv. Murbruksprov har tillförts museets referenssamling för murbruk.

Resultat och tolkning

Vid förundersökningen dokumenterades en stenfylld grop. Den framträdde i en schaktkant varför delar av den sannolikt kvarligger ostörd under befintlig markyta. Gropens fyllning bestod, förutom av 0,1-0,6 m stora stenar, även av keramik, buteljglas, djurben och byggnadsavfall i form av tegel och murbruk.

Keramik utgjordes av klarglaserat och vitleredekorert yngre rödgods (BII:4-keramik). Djurbenen kom huvudsakligen från får/get och nötboskap. De härstammade både från köttrika och köttfattiga delar på slaktdjuret och i materialet fanns en stor andel

Figur 4. Profilritning över den påträffade avfallsgropen.
Skala 1:20.

Figur 5. Avfallsgropen sedd från öster. Foto Ann-Charlott Feldt,
ÖLM.

yngre djur representerade. Bland benen fanns även ett ben från en större hönsfågel som t ex tjäder eller fasan. Det murbruk som fanns i den undersökta delen av gropen påminner starkt om de bruk som kommer till användning vid flera smärre reparationer efter 1580 och före 1740 på biskopsgården (Feldt i manus). Gropen tolkades som en avfallsgrop och kan utifrån fyndmaterialet dateras till 1700-talet.

Den antikvariska kontrollen, som utfördes i samband med schaktning och övertäckning av den medeltida källaren, påvisade medeltida murverk på en 6 m lång sträcka i ÖNÖ-VSV riktning, tvärs över schaktet. I murverket har sedan tidigare dokumenterats delar av en fönsteröppning. Schaktning över källaren skedde ner till dess att murverk alternativt fiberduk från den föregående arkeologiska undersökningen framkom.

Ett murbruksprov togs tillvara från det ytligaste murverket i källaren. Detta saknar likheter med de bruk som tillvaratogs från källaren vid de föregående undersökningarna. Närmast påminner det om de något smuligare/mjöligare beige bruk som påträffades i anslutning till den medeltida källare som är belägen inne på biskopsgården (Feldt 2005). Dessa bruk kan eventuellt dateras till senmedeltid vilket även är en rimlig datering av den här aktuella källaren. Övertäckningen med fiberduk kompletterades varefter makadam lades ut i ett 0,1 m tjockt skikt. Över makadammen göts en betongplatta över hela gångens bredd och med en stödresa förbi källaren ner till parkens huvudgång norr om källaren.

Förutom de två ytor som förundersöktes respektive kontrollerades genomfördes översiktliga kontroller i samband med schaktningsarbetena i resterande delar av parken. I samband därmed påträffades en botten till ett medeltida stengodskrus i omrörda fyllnadsmassor utan närmare kontext.

Figur 6. Rester av källarmuren framgrävd inför övertäckning. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Figur 7. Källaren har täckts över med betong. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Referenser

Carlsson C. 2008a. *Ett hantverksområde från 1700-talet samt en medeltida huslämning i Konsert-husparken i Linköping*. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning. Rapport 2008:98. Östergötlands länsmuseum.

Carlsson C. 2008b. *Ett hantverksområde från 1700-talet och en medeltida huslämning i Konserthus-parken*. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning. Rapport 2008:114. Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. 2005. *Biskopens medeltida källare. Inför ombyggnad av en uteplats*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 149, kv Aposteln 2, Linköping. Rapport 2005:77, Östergötlands länsmuseum.

Feldt A-C. i manus. *Ompnutsning av biskopsgården*. Byggnadsarkeologisk undersökning. RAÄ 149, kv Aposteln 2, Linköping. Rapportmanus och arbetsmaterial, Östergötlands länsmuseum.

Tagesson, G. 1989. *Arkeologisk undersökning 1960-63, kv Aposteln 2 och Absalon 1, Linköpings stad, Östergötland*. Rapport, Östergötlands länsmuseum.

Tagesson G. 2002. *Biskop och Stad – aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping*. Lund Studies in Medieval Archaeology 30. Stockholm.

Figur 8. Botten till stengodskrus ÖLMC4479:5. Foto Lasse Norr, ÖLM.

Tekniska uppgifter

Område	Biskopsparken (tidigare Konserthusparken)
Stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÅ 153
Ekonomiska kartan blad	085 57 (8F 5h Linköping)
Koordinater	X6476650 Y 1488925
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning och antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens beslut	2009-06-24
Länsstyrelsens dnr	431-17777-09
Länsstyrelsens handläggare	Carin Claréus
Länsmuseets dnr	367/09
Länsmuseets projektnr	530946
Uppdragsgivare	Linköpings kommun, Teknik och samhällsbyggnad
Kostnadsansvarig	Linköpings kommun, Teknik och samhällsbyggnad
Projektledare	Ann-Charlott Feldt
Personal	Emma Karlsson, Kjell Svarvar
Fältarbetstid	2009-05-27 - 2009-06-30
Totalt undersöktes	Ca 15 m ²
Fynd	ÖLMC4479
Foto	Digitala bilder
Analyser	Nej
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2009:81 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Fyndlista

Fynd	Antal	Föremål	Typ	Material	Teknik	Diam	Vikt	Anläggning	Anmärkning
C4479:1	1	Kärl	Fat	BII:4	Drejat	0	17,3	Avfallsgropen	
C4479:2	5	Kärl	Fat	BII:4	Drejat	0	60,5	Avfallsgropen	
C4479:3	1	Bruk	Kalkbruk	Bruk	Blandat	0	80,5	Avfallsgropen	
C4479:4	1	Bruk	Kalkbruk	Bruk	Blandat	0	8,1	Avfallsgropen	
C4479:5	1	Kärl	Kanna	CI:2	Drejat	80	121	Lösfynd	"Ful" glasyr.
C4479:6	1	Bruk	Kalkbruk	Bruk	Blandat	0	66,1	Källartaket	

Under sommaren 2009 genomförde Östergötlands länsmuseum en kompletterande arkeologisk förundersökning och en antikvarisk kontroll i samband med ombyggnad av Biskopsparken (tidigare Konserthusparken eller Museiparken) i Linköping. Vid förundersökningen dokumenterades en avfallsgrop som utifrån fyndmaterialet kan dateras till 1700-talet. Den antikvariska kontrollen utfördes i samband med schaktning invid och övertäckning av en sedan tidigare känd medeltida källare.